

ישורון

מאסף תורני

משא ומתן בהלכה
חידושי תורה, מחשבה
מגדולי דורנו וחובשי בית המדרש
ומאוצרות חכמי ישראל לדורותיהם

לג

יו"ל ע"י

מכון "ישורון"

ניו יורק • ירושלים

בכל עניני הקובץ כולל משלוח, דמי מנוי ומאמרים לפנות :

YESHURUN

650 West End Ave.

New York, N.Y. 10025

Tel: (212) 874-6404

Fax: (212) 874-8291

E-mail: yishurun@aol.com

ישורון

ת.ד. 57595, ירושלים

הרב יחיאל שטרנברג

טל' 0528-390-665

דואר אלקטרוני: yeshurun1@013.net

הרב מ. שמחה סוקולובסקי

טל' 02-538-0201 פקס' 02-500-1483

דואר אלקטרוני: sokolov@mosesnet.net

אנגליה

Rabbi Menashe Bordon

39 Gresham Gardens

London, N.W. 11 8 PA

שוויץ

Dr. Yehoshua Shternbuch

Bellariastrasse 40

8030 Zurich, Switzerland

לוחות והדפסה: דפוס "לאור", ירושלים

נדפס בארץ ישראל – תשע"ה

Copyright © 2015 by Yeshurun Foundation, Inc.

"Yeshurun" - ישורון all rights reserved

under the laws of the United States and applicable
international law

Printed in Israel

ספריות של מוסדות התורה שמעוניינים לקבל כרכי ישורון

יפנו דרך דוא"ל לכתובת yeshurun1@013.net

Typesetting and Layout by:

Hadaf Printing Inc. • 1370 51 Street • Brooklyn, NY 11219

Tel: 718.633.5067 • Fax: 718.879.5869

עורך: שלמה גאטעסמאן

ראש המערכת:

הרב מאיר אריה רייז

עורך אחראי – א"י:

הרב יחיאל שטרנברג

עורך אחראי – ארה"ב:

הרב אליהו מאיר רייך

חברי המערכת:

הרב דוד קמנצקי הרב אליהו סנדומירסקי הרב אליעזר יהודה בראדט

הרב יעקב מאיר רוטנברג הרב אברהם צבי אייזיקאוויטש

הרב שלמה שפרכר הרב יהושע ענבל

עורכי מדור "נטעה כרם":

הרב שניאור שוסטאל

הרב אליהו מאיר רייך

עורך מדור "יתהלל המתהלל":

הרב יוסף אריה פרוינד

עורך מדור הלכה:

הרב צבי גרטנר

מכון ישורון

ועד יועצים:

הרב יצחק ישעי' ווייס הרב אליעזר כ"צמאן הרב שלמה זלמן הבלין

הרב מ. שמחה סוקולובסקי

חברי ועד ההנהלה:

הרב מאיר אריה רייז שלמה גאטעסמאן

הרב מיכל גרוס שמעון גליק

ראובן דסלר משה קניג (אנטוורפן)

חיים בלטר הרב יעקב רייכנבאך

לזכר ולעילוי נשמת

אבינו הגאון ר' יעקב יצחק הערצקא זצ"ל

מותיקי תלמידי מרן הגר"א קוטלר זצוק"ל

נלב"ע ט' שבט תשס"ז

ואשתו החשובה מרת אסתר ראשע ע"ה

נלב"ע כ"ה סיון תשע"א

ולזכרון עולם לנשמת

הרבנית החשובה והדגולה

מרת רישל קוטלר ע"ה

אשת הגאון ר' שניאור קוטלר זצ"ל

ראש ישיבת "בית מדרש גבוה – לייקווד"

שהלכה לעולמה ב' אב תשע"ה

זכות גדולה לנו שהיה לנו איתה קשר קרוב במשך השנים

אישיותה וארחותיה שימשו לנו מאיר דרך

הונצח על ידי

רפאל הערצקא ומשפחתו

נר זכרון

לזכר נשמת

האשה הגדולה

אמה של מלכות – מלכות התורה בלייקווד

מרת רישל קוטלר ע"ה

בת הקדוש מוה"ר אריה מלכיאל הי"ד

אשת חבר

מרן הגאון

ר' יוסף חיים שניאור קוטלר זצוק"ל

הקדישה כל ימיה לתלמידי הישיבה, והיתה להם כאם

עסקה במעשי חסד ועזרה לאין ספור

**כל יומה עד לרגע האחרון היתה סמל של מסירות נפש
למשפחתה**

שכללה כל תלמידי הישיבה הקדושה וכל בני התורה

נסתלקה במיתת נשיקה ליל ש"ק פ' מטו"מ

ב' מנ"א תשע"ה לפ"ק

**זכרה הטהור ישאר חקוק בלבבות תלמידי הישיבה
לדורותיהם**

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י מוקיריה תלמידי הישיבה הק'

ומערכת מאסף תורני - ישרון

רפאל צוקער ומשפ', מאיר אריה רייז ומשפ', שלמה גאטעסמאן ומשפ'

הוקדש לזכרה הטהור

של הרבנית הצדקנית והדגולה

מרת רישל קוטלר ע"ה

אם הישיבה - בית מדרש גבוה

ואמה של מלכות - מאן מלכי רבנן

עמדה לימין חמיה רבינו הגדול הגר"א זצוק"ל

ובעלה מורינו הגריח"ש זצוק"ל

ולהבל"ח ראשי הישיבה שליט"א

וזכתה לראות בפריחת הישיבה הק' באופן מופלא

היתה דמות מופת באהבת התורה ואהבת חסד

בנעימות ובהצנע לכת

זכרה הטהור ישאר חקוק בלבוטינו לעד

הונצח על ידי

יעקב רייכנבאך ומשפחתו

שיקאגו

תוכן הענינים

אור הגנוז

טו	הרב אליהו קפלן	דעת רב האי גאון בקלף ודוכסוסטוס
כז	הרב יוסף מרדכי דובאוויק	ליקוטים מספרי דבי רש"י
לו	ר' עזרא דניאל שבט	תשלום לרי"ף על מס' שבת - פרק ט
מח	הרב שלמה גאטעסמאן	פסקי ר' אליהו מעכו [ג]
נח	הרב משה שוחט	'דרש למילה' לאחד מהראשונים
סט	מכון מדרש הרז"ה - מכון זכרון אהרן	לתולדות הגר"ז אולסקר - הרז"ה
צא	רבי זאב אולסקר זצ"ל	דרשות הרז"ה על עניני ראש השנה
קיט	הנ"ל	דרשות הרז"ה - דרוש לסוכות
קל	רבי יהודה ליב הלוי עד"ל זצ"ל	חידושי בעל אפיקי יהודה - נדה

שפתי ישנים

קונטרס "יתהלל המתהלל"
לזכרו של הגאון רבי הלל זקס זצ"ל

קמא	הרב יוסף אריה פרוינד	פתח דבר
קמג	הרב י"א פרוינד – הרב מרדכי פלס	פרקי חיים של הגר"ה זקס זצ"ל

* * *

קפז	שיעורים על סדר הש"ס	חידושי תורה של הגר"ה זקס זצ"ל
	מפתח מפורט בפנים	
רלח	שיעורים על שמירת הלשון	

רנה	הרב יצחק זאב זקס	בענין נקימה ונטירה
רנט		פיסוק טעמים
		דברי אגדה - מחשבה ומוסר
רסט		פתח דבר למאמר הגאולה לרמח"ל
רעא		שיחות בתורה אמונה ועבודת ה'
רצט		הערות קצרות על סדר הפרשיות והמועדים
שלג		הספדים על גדולי ישראל

הגר"מ פיינשטיין זצ"ל, הגרא"מ שך זצ"ל, הגר"ג נדל זצ"ל

* * *

		הספדים לזכרו של הגר"ה זקס זצ"ל
שנ	הרב יצחק זאב זקס	נוטל כבוד מבית חיינו
שנב	הרב משה שפירא	אדם יחיד
שנה	הרב מאיר קסלר	"אבקת רוכל"

* * *

שס	רבי מנחם מענדיל יוסף זקס זצ"ל	שירטוטים מחיי החפץ חיים זצ"ל
שעב	רבי ישראל מאיר הכהן זצ"ל	אוסף מכתבים רבינו החפץ חיים זצ"ל

* * *

		עיונים בספר משנה ברורה
שפט		כתי"ק של מרן החפץ חיים - ס' משנה ברורה
שצ	הרב יעקב טריביץ	לדרכי פסיקת המשנה ברורה

קונטרס "נטעה כרם"

לזכרה של הרבנית רישל קוטלר ע"ה

תנב	הרב אליהו מאיר רייך	שרטוטים לחיי הרבנית רישל קוטלר ע"ה
תס		מכתבים מבני משפחתה

מרן הגרא"ז מלצר זצ"ל, מרן הג"ר אהרן קוטלר זצ"ל, הגה"צ ר' דניאל מובשוביץ זצ"ל, הרח"ג ר' אריה מלכיאל פרידמאן זצ"ל, מרן הגריח"ש קוטלר זצ"ל

רבי יוסף חיים שניאור קוטלר זצ"ל	תסח	בענין כוונה בשחיטה
רבי יוסף חיים שניאור קוטלר זצ"ל	תעה	תקיעת שופר בראש השנה
הרב אריה מלכיאל קוטלר	תפ	בענין שלוחי מצוה פטורין מן הסוכה
הרב דוד צבי שוסטאל	תפז	בענין עדי השטר ששכחו עדותן
הרב יהושע בנימין קרופני	תצח	הערות בענין גדר הלואה
הרב ארון רייך	תקג	בדין שבועה שאינו ברשותו
הרב גרשון ריבנר	תקז	בפטור ולקח בעליו ולא ישלם
הרב מנחם זלמן קרמר	תקיב	שש ערי מקלט ומ"ב ערי הלויים
הרב איסר זלמן קוטלר	תקטז	כבוד אחרון – כבוד ראשון
הרב יצחק שרגא קוטלר	תקיח	מלאך המכה ואומר גדל
הרב אהרן קוטלר	תקכב	"ראו עתה כי אני הוא"

שערי הלכה

הרב שלמה אליהו מילר	תקכט	אודות "כשר סוויטש" וגרמא
הרב שלמה ש. פייוול שוסטל	תקלב	בענין תשלומי הבדלה בתפלה
הרב דב אהרן זלזניק	תקלט	עירוב תבשילין לנטפלין לבעה"ב באכילתן
הרב אליעזר בן פורת	תקמב	הסכמה מדעת של החולה לטיפול רפואי
הרב יעקב זאב סמיט	תקסב	דיני לשון הרע לתועלת
הרב אלכסנדר אריה מנדלבוים	תקפב	בענין הברכה על "סושי"
הרב שאול כ"ץ	תקפח	בגדרי חובת מחאה - אמירה לנכרי
הרב ישראל רוטנברג	תרא	דעות המורים בענין קו התאריך
הרב שלמה גינצלר	תרו	כסף דיגיטלי בהלכה
הרב אליאב הכהן סילברמן	תרכז	בענין חיוב קבלת פני רבו ברגל

מחשבה ומוסר

סדר העלייה בירח האיתנים	הרב ירוחם אלשין	תרלז
הכנת האדם ליום הדין – תפילה	הרב דוד כהן	תרמט
חיוב האמונה בביאת המשיח	הרב ארון רייך	תרע
המלכת ה' בראש השנה ועניני תשובה	הרב יצחק חיים פוס	תרפד
"כי אתה סלחן לישראל"	הרב אליהו מנחם מרגליות	תרצה
רב ששת	הרב ישראל איסר צבי הרצג	תש
ראש השנה – התחדשות הבריאה	הרב יחיאל שטרנברג	תשח

הקולמוס והספר

שלש מחלוקות בתולדות ההלכה	הרב יהושע ענבל	תשיז
דקה מן הדקה בקטורת של יוה"כ	הרב ישראל דנדרוביץ	תשפט
תולדות רבי דוד טעביל - הנחלת דוד	הרב דוד נחמן רובינשטיין	תתו
לתולדות ר' אריה ליב אבד"ק קראקא	הרב אברהם מנחם הורוויץ	תתמד
על פירושי העמק דבר ופה קדוש	הרב שמריה גרשוני	תתסא
עיונים בספר 'פתחי תשובה'	הרב חנן יצחקי	תתעג
לטיב פירוש רש"י על מסכת בבא קמא	הרב משה מיימון	תתצד
אתרוגי חזון איש	הרב אברהם ישכר קניג	תתקז

הערות אגרות ומכתבים

מכתב זכרונות	רבי הלל זקס זצ"ל	תתקמה
בענין מצות הטבת הנרות במקדש	רבי יהודה ליב מאשבויס זצ"ל	תתקמז
אודות מקור תשובת המהרי"ט	הרב אהרן מאיר מייזליש	תתקנא
אודות ניקוד המילה 'ירושלמי'	הרב יצחק מאיר ליכטשיין	תתקנב

הקדמה

מתחילה נברא העולם במדת החסד, ראה שאין העולם מתקיים, שיתף מדת הרחמים עמה.
(דש"י ריש בראשית)

הגאון הגדול רבי הלל זקס זצ"ל"ה מבאר שההנהגה השרשית בבריאה, היא מדת הדין. שהאדם לא יקבל את טובו ית' בחסד, אלא בדין שיהיה הוא עצמו בעל טובו ושלמותו, ע"י שיהיה בעל בחירה ובעל יצה"ר, ויזכה בדין. ואע"פ שהתורה תחילתה חסד וסופה גמ"ח (סוטה יד.), אבל כ"ז אינו שייך להנהגה. וודאי שאין החסד תכלית העולם, כי כך הוא הוא ית' מצא לנכון, לטובתן של הנבראים אשר ברא, שהם יזכו בדין. דהיינו שיזכה הכל בשכר מעשיו, ולא יצטרך לשום פשרה לשום ויתור, ולשום חסד. וכשאמרו "ראה שאין העולם מתקיים", הכונה בזה, שכאן הוכן סדר שני לבריאה, שגם מי שלא השלים עצמו, לעבור את העולם בתכלית מדת הדין, והם רוב רובם של בנ"א, גם להם יש מקום לזכות משהו לנצחיות. והוא הסדר של מדת הרחמים, שמצד א' אינו חסד גמור, אבל גם דין גמור אינו. (אף שאין שום ספק שכ"א יזכה לפי מעלתו ולפי עבודתו, שכמה שנוזק פחות לשנוף של חסד, כך תגדל מדרגתו לנצחיות). וזה הסדר הקבוע בבריאה, הסדר של יעקב אבינו, וזו הנהגת התורה, עכ"ד לעניננו.

*

עלינו לשבח לאדון הכל על שזיכנו ועומדים אנו על מפתנו של כרך לג של המאסף התורני "ישורון".

בכרך זה מוקדש קונטרס הזכרון "יתהלל המתהלל" לזכרו ומתורתו של הגאון האמיתי רבי הלל זקס זצ"ל ראש ישיבת חברון בירושלים וראש ישיבת כנסת הגדולה במודיעין עילית. הגר"ה זקס נודע בקרב תופשי התורה בתיו של גאונית מקורית שהיה טבוע בכל מעשיו: בלימוד, בדקדוק ההלכה, בהשקפת עולם, ובעצם בכל הוייתו. בכל עניניו קידש מלחמה בשטחיות, בפרסום, ב"מלומדה", ובחוסר התבוננות. ואכן מקצת מן המקצת מחידושיו שמתפרסמים בקובץ שלפנינו מעניקים הזדמנות לעמלי התורה להציץ מעט אל עולמו הפנימי.

בשולי המדור ספחנו גם מכתבים ואגרות מאת זקנו הגדול, מאיר עיני ישראל בתורתו וביראתו, מרן רבי ישראל מאיר הכהן זצוקלה"ה, בעל החפץ חיים והמשנה ברורה.

*

בזמן האחרון הושברנו בפטירתה של אמא של מלכות התורה בארה"ב, הרבנית הצדקנית והדגולה מרת רישל קוטלר ע"ה, אשתו של מרן הגריח"ש זצ"ל. כל חייה היוו שרשרת של הרמת יקר ערכם של לומדי התורה, והיתה שותפה מלאה בפעולות בעלה הגדול זצ"ל בהרחבת גבולי הקדושה בליקווד ובארה"ב כולה. עלינו, בני גולת אמריקה, מוטלת חוב הכרת טובה על שלל פעולותיה אשר מפירותיהם ופירי פירותיהם נבנה כל עולם התורה הפורח אשר אנו רואים היום ביבשת זו. לזכרה הטהור, הקדשנו קונטרס "נטעה כרם", ע"ש הפסוק (משלי לא,

טז) "מפרי כפיה נטעה כרם". הקונטרס כולל חידושי תורה והספרים מבני משפחתה החשובים שליט"א, וכן מכתבים מבני משפחתה.

*

בכרך זה מובאים כהרגלנו המדורים הקבועים של ישורון, אור הגנוז, הלכה, מחשבה ומוסר והקולמוס והספר שמכילים מגוון רחב ומקיף של מאמרים בתחומים שונים: חידושים מכת"י קדמונים; שאלות הלכה אקטואליות; מחקרים בתולדות הפוסקים וברור דרכו בפסק של המשנ"ב; מאמרים מחשבה ודעת בעניני חודש האיתנים, ועוד.

בימים טרופים אלו לכלל ולפרט, אין לנו שיוור אלא התורה הזאת. ומה תואמים דברי הגר"ה זקס בהמשך דבריו הנפלאים:

"ויעקב איש תם יושב אהלים (בראשית' כה). חז"ל דרשו יושב אהלים, אהלו של אברהם ואהלו של יצחק (זוהר תולדת קמו, א ועוד; ריקאנטי תולדת כה, כז; שערי אורה ש"א ג, א). שיעקב כלל את שתי המדרגות, את מדתו של אברהם שזו מדת החסד, שהוא היום הראשון למעשה בראשית, ואת מדתו של יצחק, מדת הגבורה ועמוד העבודה, היום השני למעשה בראשית. ויעקב הוא היום השלישי, מדת הרחמים, כולל את שניהם, את החסד והדין. ויושב אהלים, הוא האהל המצורף מאהלו של אברהם ושל יצחק... ותתן אמת ליעקב (מיכה ז) זו המדה הממוצעת, אשר עליה נאמר עושה שלום במרומיו".

ובהמשך כתב: "עץ החיים בתור עץ החיים, גם לו יש ימים ושמאל. ולא יתכן בריאה שלא תהיה לה את שני הצדדים. וכשנאמר (משלי ג), עץ חיים היא למחזיקים בה, אמרו במדרש (זוהר מצורע נג, ב), פתח ר' יהודה וכו' דמאן דאחיד באור' אחיד בכלא וכו'. כי באמת א"א לנו לחבק את כל עץ החיים, ואין אנו במדרגה זו. אבל כשנאמר עץ חיים היא למחזיקים בה, הכונה בזה שגם מי שתופס ענף ממנה, עץ חיים היא לו... והפירוש למחזיקים בה, למי שמחזיק בתורה כדרך טובע שמחזיק בקורת עץ כדי שלא יטבע, שרצונו שאחזיתו המועטת תצילנו ע"י מה שהוא מחזיק בתורה. ואז התורה עץ חיים היא לו. אבל מי שח"ו סבור שהוא מתומכיה, אינה עץ חיים, אלא רק מאושר, שעכ"פ שוכרו לא יקופח".

בברכת כתיבה וחתימה טובה לנו ולכל בית ישראל
מוצאי שנת השביעית תשע"ה

המערכת